

نیچه؛

ازویرانی تا بنای اخلاق

ریحان عرب

نقد فرهنگ

۱۳۹۷

میراثنامه

عنوان و نام پدیدآور

مشخصات نشر

مشخصات ظاهری

شایک

وضعیت فهرست نویسی

یادداشت

رضوع

رده بندی کنگره

رده بندی

شماره کتابشناسی ملی

عرب، مریم، ۱۳۵۴ -

نیچه؛ ازویرانی تا بنای اخلاق / مریم عرب.

تهران: نقد فرهنگ، ۱۳۹۷.

٣٩١ ص. ١٤/٥ × ٢١/٥ م.م.

٩٧٨-٦٠٠-٨٤٠٥-٥٠-٤: ريال ٣٥٠٠٠

فيا

کتابنامه.

نیچہ، فریدریش ویلہلم - ۱۸۴۴ - ۱۹۰۰ م۔ - نقد و تفسیر؛ نیچہ،

فریدریش ویلهلم، ۱۸۴۴ - ۱۹۰۰ م. — دیدگاه درباره اخلاق؛ فیلسوفان

آلمانی - قرن ۱۹ م.

B3317/64 ن 91397

195

013.227

نشانی: پردیس، میدان عدالت، خ فروردین جنوبی، خ سرسبزی، مجتمع قائم، بلوک A2، واحد ۲۰۳

مراكزي بخش: ۶۶۹۶۷۰۰۷، ۶۶۸۶۵۳۵

تلفون: ۷۶۲۷۶۷۴۸

نام کتاب: نیچه؛ ازویرانی تا بنای اصلی

نویسنده: مریم عرب

نوبت چاپ: اول

سال انتشار: ۱۳۹۷

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۳۵۰۰۰ تومان

کلیه حقوق محفوظ و مخصوص انتشارات نقد فرهنگ است.

فهرست

۱۱.....	مقدمه
۱۵.....	بخش اول: طرح کلی فلسفه‌ی نیچه
۱۷.....	فصل اول: زندگی و آثار
۴۵.....	فصل دوم: موضوع و مشخصه‌های اندیشه‌ی نیچه
۷۳.....	بخش دوم: ویرانی اخلاق
۷۵.....	فصل اول: کلیات نقد اخلاق
۸۷.....	فصل دوم: مبانی و ابعاد نقد اخلاق
۱۱۹.....	فصل سوم: رویکردهای نیچه به نقد اخلاق
۲۲۱.....	بخش سوم: بنای اخلاق
۲۲۳.....	فصل اول: وجه ایجابی اندیشه‌ی نیچه
۲۴۷.....	فصل دوم: عناصر بنیادین وجه ایجابی
۳۳۵.....	فصل سوم: ویژگی‌های اخلاق نیچه‌ای
۳۶۳.....	خاتمه
۳۷۷.....	منابع و مآخذ

مقدمه

فردریش ویلهلم نیچه (۱۸44-۱۹۰۰) فیلسوف، نویسنده و شاعر آلمانی قرن نوزدهم است که آثار او به زبان های مختلف دنیا ترجمه شده و شرح ها و تفسیرهای فراوانی بر آن ها نگاشته شده است. آثار او مورد توجه صاحب نظران و پژوهش گران علوم مختلف و به همان اندازه و یا حتی بیش از آن مورد توجه عامه ی مردم قرار گرفته است، اما اهمیتی که نیچه برای این مورد قائل بوده با میزان سوء فهم آن ها برابری می کند. در موارد بسیاری روشن شده است که بدخواهان و حتی بیش از آن، دوستداران نیچه اندیشه های او را درست درک نکرده اند و همچنان نیز دستیابی به اصل سخن او دشوار است. اندیشه ی او همچنین سخنان تحریف شده و مورد بهره گیری های مغرضانه نیز قرار گرفته است. در سده های مختلف او را به ایده آل ها یا ضد ایده آل های زمانه و فرهنگ خود تشبیه کرده و با معرکات کاذب در پوته ی نقد نهاده اند، اما هرگاه کسانی به گمان خودشان به عمق اندیشه ی او رسیده اند، گزارشی از معانی تازه در آثار و افکار او ادعاهای قبلی را تحت تأثیر قرار داده و به چالش کشیده است.

نیچه بسیاری از مفروضات مورد تکریم زندگی بشر را به چالش کشیده و متزلزل می سازد؛ از جمله، مسئله ی اخلاق و ارزش ها است که به عقیده ی او مهم ترین مسئله ی تمامی تاریخ است که با وجود آنکه همه ی ابعاد زندگی بشر را تحت الشعاع قرار می دهد، ولی تعارض، ابهام و آمیختگی موجود در آن ها تاکنون

همچون یک ننگ خانوادگی، سربه‌مهرنگه داشته شده است. این بُعد از اندیشه‌ی او نیز با برداشت‌های گوناگونی مواجهه بوده و سؤالات بسیاری در حوزه‌ی «نقد» و «ویرانگری» او پاسخ‌قانع‌کننده‌ای نداشته و یا بی‌پاسخ مانده‌اند. از جمله اینکه دلیل نقد او بر اخلاق چیست، از چه موضعی صورت گرفته و تا چه حد نیچه در این نقد مُحقق است. همچنین تعیین حدود و گستره‌ی نقد او و ابعاد آن بسیار بحث‌برانگیز بوده و با پاسخ‌های متعددی مواجهه شده است.

گفتیم مفسران بحث اخلاقی نیچه را محدود به ویرانی اخلاق دانسته و حمله‌ی او را جدی‌تر گرفته‌اند و در مواردی مردود شمردن و ویران کردن اخلاق، تنها بخشی از اندیشه‌ی نیچه به شمار آمده است. در نظر این عده ابعاد و عناصر دیگری در فلسفه‌ی نیچه وجود دارد که حاکی از وجود یک وجه ایجابی اند و می‌توان آن‌ها را همچون مبانی برای تأسیس یک نظام اخلاقی نوین در نظر گرفت. وجه ایجابی نیز با توجه به مخالفت نیچه با تأسیس هر نوع نظام و سیستم اخلاقی، مسئله‌ساز شده است. از این رو هر چند آثار نیچه بیش از یک صد سال است که دهان‌به‌دهان می‌چرخد و عبارت‌پردازی‌های تازه‌ای بر رفته مبتذل می‌نماید، اما گستردگی تأثیر نیچه، پیچیدگی‌های اندیشه‌ی او و تفاسیر متفاوت و متناقضی که از آن صورت گرفته و می‌گیرد و همچنین تکذیب و نقد شدید بقرا، سبب شده است که هنوز جای پژوهش‌های بیشتر و دقیق‌تر در حوزه‌ی اندیشه‌ی نیچه باز باشد. علاوه بر این در آثار او مسیرهای ناپیموده‌ی بسیاری برای رسیدن به مقاصد آرزوهایش وجود دارد.

این اثر قصد دارد به جان‌مایه‌ی تفکر نیچه در حوزه‌ی اخلاق راه‌نمایی و به ارائه‌ی تصویری هر چه روشن‌تر از دیدگاه‌های او بپردازد. جهت استحکام گزارش کلی این پژوهش، به آثار نیچه و تفسیرهای معتبر موجود استناد شده و سعی بر آن بوده است که صحت و سقم تفاسیر بر اساس مستندات و در لابه‌لای کتاب‌های نیچه جستجو شود. به‌رغم عظمت اندیشه‌ی نیچه و استنباط پیغامی بزرگ و بی‌نظیر در کلام او، رویکرد خاص پژوهش حاضر ستایشگری و هواداری از

آموزه‌های نیچه و اتخاذ موضعی به نفع یا زیان او نیست، بلکه سعی دارد ضمن فهم، بررسی و شرح دیدگاه‌های او و بیان بی‌طرفانه‌ی موافقت‌ها و مخالفت‌ها، به رفع برخی سوء تعبیرها از آموزه‌های او پردازد و برداشت و موضع خویش را در قبال تصاویر ارائه‌شده از او بیان نماید.

تفاوت این نوشتار با دیگر آثار مربوط به نیچه این است که سعی دارد تصویری کلی، هماهنگ از تمامیت زندگی فکری نیچه ارائه دهد. این تصویر کلی بر مبنای یک طرح و پروژه‌ی واحد در اندیشه‌ی نیچه طراحی شده است که به‌رغم پویایی، کشش، حد و تعین بر محور یک مسئله‌ی معین ایجاد شده است و در درجه‌ی بعد به آموزه، توجه دارد. این نوشته در سه بخش اصلی تنظیم گردیده است و هر بخش شامل چند فصل فرعی است. از آنجاکه تأکید بسیاری بر ارتباط میان زندگی و فلسفه‌ی نیچه و اهمیت آثار او، می‌شود، طرح کلی اندیشه‌ی نیچه با پرداختن به زندگی شخصی، نام و مه‌توای آثار، ویژگی‌های این آثار و تفاوت‌هایی که در زمینه‌ی تفسیر اندیشه‌ی او وجود دارد، آغاز می‌شود. فصل دوم به موضوع و مشخصه‌های اندیشه‌ی نیچه می‌پردازد و مسائلی چون جایگاه کلی نیچه در تاریخ اندیشه و نیز جایگاه فلسفی او، گفتمانی، تأثیرگذاری، مصالح فکری و قرابت‌های موجود در اندیشه‌ی وی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد و سپس به تعیین محور کلی و مضامین اصلی اندیشه‌ی او پرداخته می‌شود. در این راستا همچنین اختلاف نظرهای موجود در خصوص جایگاه و نقش نیچه بیان می‌شود.

بخش دوم با عنوان «ویرانی اخلاق» به نقد اخلاق توسط نیچه می‌پردازد و علاوه بر کلیاتی در خصوص مسئله‌ی اخلاق در اندیشه‌ی نیچه و ویژگی‌های کلی نقد او، حوزه، چشم‌انداز و گستره‌ی نقد اخلاق در نظر نیچه را مطرح می‌نماید. در ادامه به نحو مبسوط دلایل متعدد نیچه علیه اخلاق به تفکیک ابعاد و چشم‌اندازهای نقد او، مانند نقد مبانی متافیزیکی و روان‌شناسی اخلاق، نقد با رویکرد تاریخی، نقد از چشم‌انداز زیست‌شناختی، اجتماعی و سیاسی اخلاق و نقد اخلاق از چشم‌انداز زندگی پرداخته می‌شود و میزان صحت و استحکام این

دلایل و یا خدشه‌پذیری آن‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در بخش سوم با عنوان «بنای اخلاق»، در ابتدا امکان و وجود وجه ایجابی اخلاق در تفکر نیچه مورد بحث قرار می‌گیرد و سپس به تبیین مفاهیم اساسی این وجه همچون نیست‌انگاری ایجابی، هنر در معنای خلاقیت و آفرینندگی، اراده‌ی قدرت، ابرانسان، طبیعت‌گرایی، بازگشت جاودانه و عشق به سرنوشت پرداخته می‌شود. بررسی ویژگی‌های اخلاق نیچه‌ای و نقد و بررسی این ویژگی‌ها در ادامه‌ی این بخش انجام می‌گیرد. در ضمن این کار، موضوعات مرتبط با اخلاق ایجابی نیچه نظیر مسئله‌ی نرسنگ، خانواده و زنان نیز مطرح می‌شود. بیان نتایج حاصله، بخش انتهایی این اثر خواهد بود. این نتایج، چشم‌اندازهای پژوهش بیشتر در زمینه‌ی اندیشه‌ی نیچه را نیز فراهم می‌آورد.

بر اساس نگاه خاص این اثر، عرصه‌ی ناگون اندیشه‌ی نیچه در پیوند با بحث اخلاق مطرح می‌شوند و تمایز مشخص، دایمی میان اخلاق و دیگر بخش‌های اندیشه‌ی او وجود ندارد. از این رو طرح بحث اخلاق به ناچار به مباحث دیگری در حوزه‌ی متفاوتی، شناخت‌شناسی، روان‌شناسی، زیست‌شناسی، سیاست و غیره نیز می‌انجامد. مقایسه‌ی تطبیقی اندیشه‌ی نیچه با دیگر متفکران نیز از مدعیات و اهداف این اثر نبوده اما بنا به اقتضای بحث و بررسی که لازم بوده قیاس‌هایی میان اندیشه‌ی او با دیگران صورت گرفته است.